

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

En god barndom varer livet ut

Tiltaksplan for å bekjempe vold og
seksuelle overgrep mot barn og ungdom
(2014–2017)

OVERSIKT OVER TILTAK I PLANEN

Nr	Tiltak	Hovedansvarlig departement
1	Styrke kommunens forebyggende helsearbeid og tjenestenes arbeid med voldsproblematikk	Helse- og omsorgsdepartementet
2	Forebyggende arbeid blant de minste barna	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
3	Tilskudd til foreldrestøttende tiltak i kommunene	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
4	Utarbeide veileder for kommunene om bruk av foreldreveiledningsprogrammer	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
5	Bedre oppfølging av foreldre som er fratatt omsorgen for barn	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
6	Utvidet adgang for barnevernet til å pålegge hjelpetiltak	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
7	Videreføre støtten til kurset mødre som veiledere	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
8	Styrking av forsøk med gratis kjernetid i barnehage	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
9	Ny <i>Ungdomshelsestrategi</i> skal utarbeides og strategien skal omhandle vold og overgrep	Helse- og omsorgsdepartementet
10	Livsmestring i skolen	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
11	Veiledning og støtte til skoler med vedvarende høye mobbetall	Kunnskapsdepartementet
12	Mer kunnskap om digital mobbing	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
13	Politiets innsats på nett	Justis- og beredskapsdepartementet
14	Videreføre arbeidet med bestemmelser om taushetsplikt og opplysningsplikt	Justis- og beredskapsdepartementet
15	Forenkle og klargjøre dagens bestemmelser om opplysningsplikt til barnevernet	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
16	Tydeliggjøre i helselovgivningen helse- og omsorgstjenestens ansvar for å bidra til å avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep	Helse- og omsorgsdepartementet

Nr	Tiltak	Hovedansvarlig departement
17	Forbud mot bruk av barn som tolk	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
18	En ekspertgruppe skal analysere alvorlige saker	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
19	Gjennomgang av saker fra anmeldelse til eventuell dom	Justis- og beredskapsdepartementet
20	Avdekking i helsetjenesten av mishandling av barn	Helse- og omsorgsdepartementet
21	Bedre rutiner for å avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom med funksjonsnedsettelse	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
22	Barn og unges tilbakemeldinger skal brukes aktivt til å forbedre tilbudet til barn som har opplevd vold eller seksuelle overgrep	Helse- og omsorgsdepartementet
23	Informasjon til barn og unge om vold og seksuelle overgrep	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
24	Tilbud til voldsutsatte barn – ny tilskuddsordning	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
25	Et lag rundt læreren – kunnskap om bruk av flerfaglig kompetanse i skolen	Kunnskapsdepartementet
26	Bedre samarbeid mellom helsestasjonene og familievernet	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
27	Gjennomgå tilbud til barn på krisesentrene og ved sentrene mot incest og seksuelle overgrep	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
28	Videreutvikling av Statens barnehus	Justis- og beredskapsdepartementet
29	Rutiner for håndtering av barn ved utrykning	Justis- og beredskapsdepartementet
30	Spredning av <i>SARA for barn</i>	Justis- og beredskapsdepartementet

Nr	Tiltak	Hovedansvarlig departement
31	Samarbeid gjennom politiråd og SLT	Justis- og beredskapsdepartementet
32	Styrke tilbudet til kommunens helse- og omsorgstjeneste til barn som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep	Helse- og omsorgsdepartementet
33	Bedre tilbudet i spesialisthelsetjenesten til barn som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep	Helse- og omsorgsdepartementet
34	Styrke familieverntjenestens tilbud til voldsutsatte barn og unge voldsutøvere	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
35	Gjennomgå behandlingstilbudet til voldsutsatte og unge overgripere	Helse- og omsorgsdepartementet
36	Kunnskap i profesjonsutdanningene om vold og seksuelle overgrep	Kunnskapsdepartementet
37	Kunnskap om vold og seksuelle overgrep skal styrkes i helse- og omsorgstjenesten	Helse- og omsorgsdepartementet
38	Styrke kommuneansattes kompetanse i å samtale med barn	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
39	Styrke kompetansen til minoritetsrådgivere i skolene i å samtale med ungdom om vold og seksuelle overgrep	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
40	Kartlegging av barneverntiltak i minoritetsfamilier	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
41	Forskning om helse og kartlegging av tjenester	Helse- og omsorgsdepartementet
42	Forprosjekt om omfangsundersøkelse om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
43	Mer kunnskap om tidlig innsats og foreldrestøttende arbeid	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

INNHold

Forord	9
Innledning	11
1 Forebyggende arbeid og godt foreldreskap	13
2 Det offentlige ansvar	19
3 Barn og ungdoms egen deltakelse	23
4 Det tverrfaglige samarbeidet og frivillig sektor	27
5 Riktig hjelp og behandling til rett tid	33
6 Forskning og kompetanse	37
Kortversjon av FNs konvensjon om barnets rettigheter	40
Aktuelle nettsteder	43

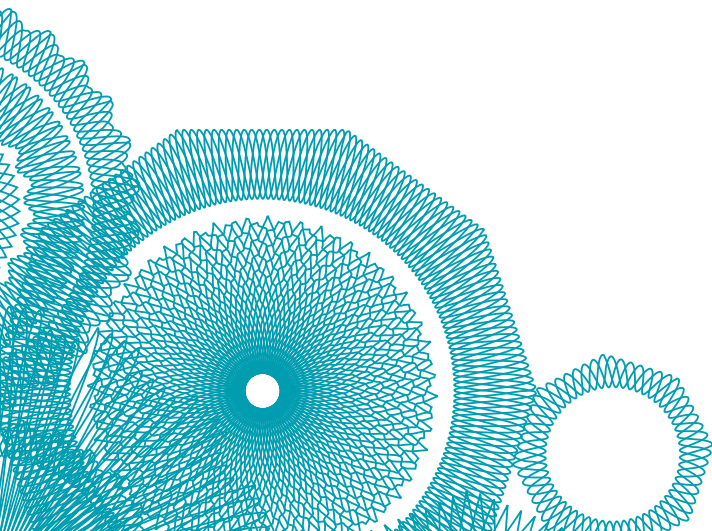

FOTO: Shutterstock

FORORD

Barn og ungdom er enkeltmennesker med ukrenkelige rettigheter. Voksne har ansvar for å gi barn og ungdom beskyttelse. I år feirer vi at FNs barnekonvensjon er 25 år.

Det er gjort store fremskritt for å sikre barns rettigheter. Likevel ser vi at vold og seksuelle overgrep er et betydelig samfunnsproblem og et folkehelseproblem. På verdensbasis har kun 37 land et forbud mot fysisk avstraffelse av barn. Vold brukes i oppdragelsen i store deler av verden. Barn og ungdom som opplever vold og seksuelle overgrep kan preges livet ut. Med god forebyggende hjelp, behandling og støtte kan vi som myndigheter bidra til at skadene blir mindre, også for kommende generasjoner. Arbeidet med barns rettsikkerhet er viktig og nødvendig så lenge det finnes barn og ungdom som krenkes.

Barn og ungdom skal ha trygge og gode liv. Alle skal ha mulighet til å bli sett, delta og utvikle seg i sitt oppvekstmiljø. Ingen skal utsettes for vold eller seksuelle overgrep. Slike handlinger er brudd på norsk lov. For å lykkes, må det forebyggende og foreldrestøttende arbeidet få en større plass. Privat og frivillig sektor må trekkes med i arbeidet. God forebygging krever at vi som samfunn er villige til å investere, selv om vi ikke ser direkte gevinst på kort sikt. Gjennom treffsikre forebyggende tiltak vil vi kunne forhindre menneskelig lidelse og spare samfunnet for store kostnader. Regjeringen vil derfor prioritere det forebyggende arbeidet framover.

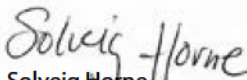
Foreldrene er barnas viktigste omsorgspersoner, og regjeringen vil derfor styrke familiens rolle i samfunnet. Godt foreldreskap gir trygge barn, derfor er hjelp og støtte til foreldre viktig. Hvis omsorgen hjemme svikter, skal hjelpeapparatet være tidlig på plass. Barn og familier som får det vanskelig, må få rask og tilpasset hjelp. Samarbeid på tvers av tjenester og forvaltningsnivåer er en forutsetning. Barnets beste skal alltid stå i sentrum.

Bekjempelse av vold og seksuelle overgrep er ikke en privatsak. Alle som møter barn og ungdom i sitt daglige virke, må våge å stille vanskelige spørsmål, og lytte til historiene som kommer fram. I disse møtene er kunnskap viktig, til å se og fange opp når barn og unge kan ha vært utsatt for vold og overgrep. Kompetansen i flere sektorer skal heves, og kriminelle handlinger skal straffeforfølges.

Vi må følge opp og vise handlekraft. Vi har alle en plikt til å handle når det er grunn til å tro at et barn eller en ungdom er utsatt. Ledere og enkeltpersoner i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester har et særlig ansvar. Det er også viktig at personer i barnas sosiale nettverk handler ved mistanke om vold og seksuelle overgrep. Alle kan gjøre en forskjell i utsatte barn og ungdoms liv. Det finnes ingen unnskyldning for å se en annen vei.

Det er mange utfordringer i arbeidet med å bekjempe vold og seksuelle overgrep. Vi må ta i bruk alle nødvendige virkemidler. Tiltak må evalueres og eventuelt suppleres.

Å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom, er Norges viktigste bidrag for å oppfylle barnekonvensjonens forpliktelser.

Solveig Horne
Barne-, likestillings- og inkluderingsminister

Bent Høie
Helse- og omsorgsminister

Anders Anundsen
Justis- og beredskapsminister

Torbjørn Røe Isaksen
Kunnskapsminister

OMFANG AV VOLD OG VOLDTEKT I NORGE

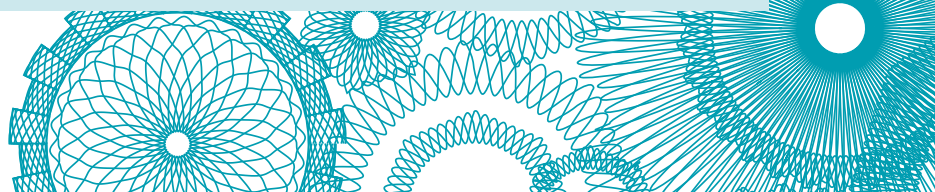
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet gjennomført en undersøkelse av forekomsten av vold og seksuelle overgrep i Norge.

Den ble gjennomført i 2013 og omfatter intervjuer med 2435 kvinner og 2029 menn i alderen 18 til 75 år. I undersøkelsen ble deltakerne spurt om fysisk vold og seksuelle overgrep i egen barndom og i voksen alder.

HOVEDFUNN

- 8,2 % kvinner og 1,9 % menn forteller at de har blitt utsatt for alvorlig partnervold
- 9,4 % kvinner og 1,1 % menn forteller at de har vært utsatt for voldtekt
- 4,9 % av kvinnene og 5,1 % av mennene oppgir at de minst en gang har blitt utsatt for alvorlig vold fra sine foresatte (banket opp, sparket, slått med knyttet neve)
- 27,7 % av kvinnene og 33 % av mennene oppgir at de har blitt lugget, kløpet, ristet eller blitt slått av sine foresatte i barndommen
- 15,4 % av kvinnene og 11,2 % av mennene har opplevd psykologisk vold fra foresatte i barndommen
- Like mange kvinner som menn, 10 %, har opplevd fysisk vold mellom foreldrene i barndommen
- 10,2 % av kvinnene og 3,5 % av mennene forteller om seksuell kontakt med en minst fem år eldre person før fylte 13 år
- 4 % kvinner og 1,5 % menn oppgir seksuell omgang før fylte 13 år. En av fire hadde aldri fortalt om det til noen
- Voldtekt og seksuell kontakt før 13 år ble hovedsakelig begått av personer som barna kjenner
- Å bli utsatt for vold eller overgrep i barndommen, øker sannsynligheten for å bli utsatt for vold eller overgrep som voksen

Kilde: Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal (red.): Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Rapport 1 /2014.

INNLEDNING

Tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut* gjelder for perioden 2014–2017, og inneholder 43 tiltak for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Hovedmålsettingen med planen er å forebygge og hindre at barn og ungdom utsettes for vold og seksuelle overgrep i eller utenfor hjemmet. Barn og ungdom som utsettes for vold og overgrep skal sikres tidlig og riktig hjelp, uavhengig av hvor i landet de bor.

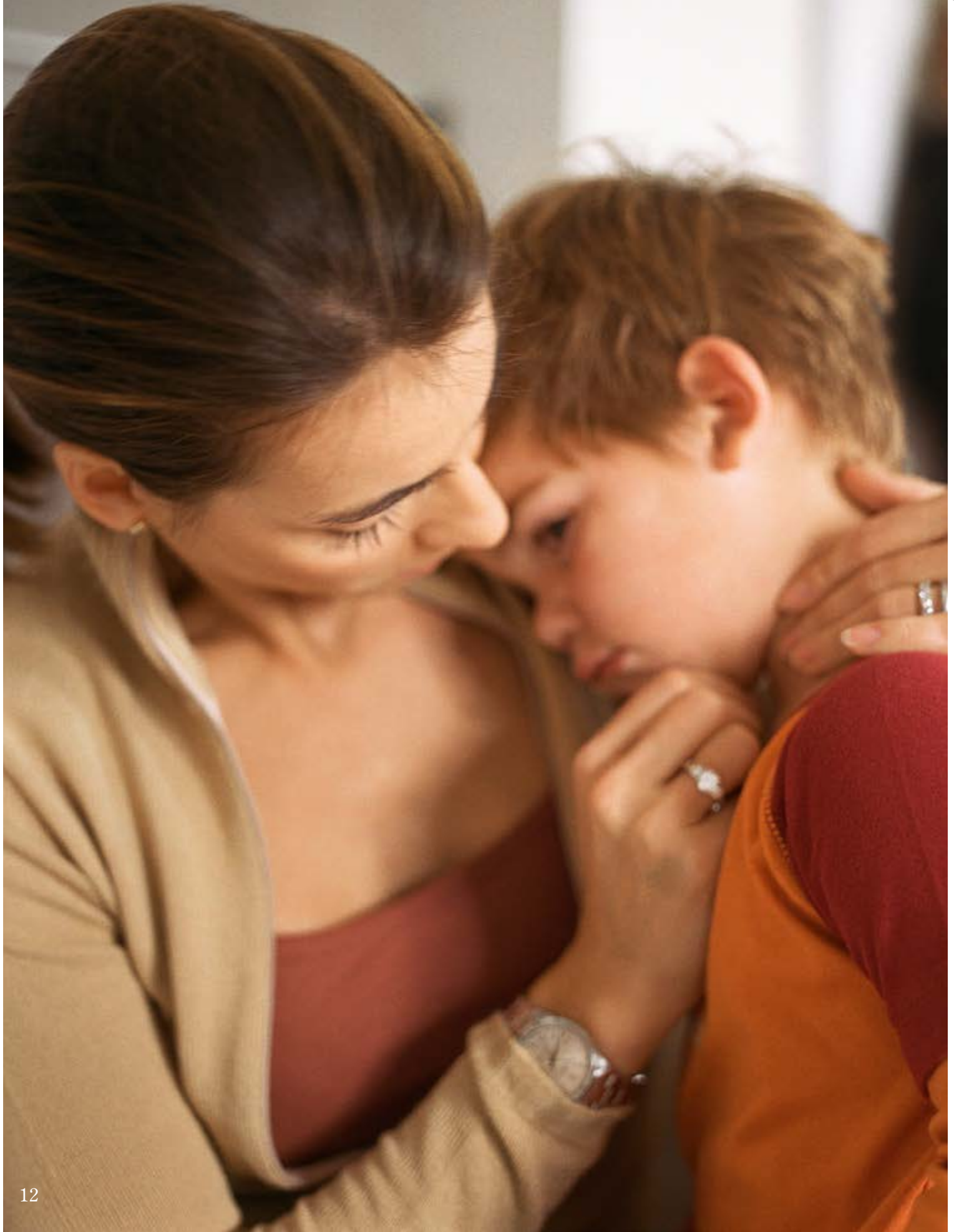
I planen rettes innsatsen mot følgende områder:

- Forebyggende arbeid og godt foreldreskap
- Det offentliges ansvar
- Barn og ungdoms egen deltakelse
- Tverrfaglig samarbeid og frivillig sektor
- Rett hjelp til rett tid
- Forskning og kompetanse

Tiltaksplanen omfatter alle barn og ungdom mellom 0–18 år. Arbeidet med planen er koordinert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, og skal gjennomføres i tett samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet med direktorater. En rekke frivillige organisasjoner har gitt viktige innspill. Planen bygger på kunnskapsgrunnlaget fra tidligere arbeid på dette området.

En tverrdepartemental arbeidsgruppe vil ha det overordnede ansvaret for oppfølgingen av planen. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet vil få i oppgave å koordinere arbeidet. Tiltakene i planen dekkes innenfor gjeldende budsjetttrammer. Tiltakene vil kunne videreutvikles og suppleres i planperioden. Tiltakene vil bli gjennomført når det foreligger budsjettmessig dekning. Det vil bli utarbeidet årlige statusrapporter for arbeidet, som vil gjøres tilgjengelig på nett for allmennheten.

Frivillige organisasjoner som er berørt av temaene, og særskilt barne- og ungdomsorganisasjonene, vil bli trukket inn i oppfølgingsarbeidet.

1

FOREBYGGENDE ARBEID OG GODT FORELDRESKAP

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER. ARTIKKEL 18 • FORELDREANSVARET

Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også ta hensyn til utarbeidende foreldre.

Godt foreldreskap med trygge familierelasjoner er den viktigste rammen rundt barn og ungdoms oppvekst. Gjennom tiltakene i denne planen skal det spres kunnskap om hva som fremmer godt foreldreskap, og hvordan god omsorg støtter barns utvikling. Regjeringen vil støtte opp om familien, og styrke omsorgen for barn.

Godt foreldreskap starter i svangerskapet, hvor grunnmuren for foreldrenes tilknytning og omsorg for barnet legges. Forebygging og tidlig hjelp skal bidra til at barn får en trygg tilknytning de første leveårene. Barns forutsetninger og opplevelser i disse årene har stor betydning for deres utvikling. Det er et viktig mål å oppdage barn som har det vanskelig så tidlig som mulig. De tidlige årene er med på å avgjøre hvor godt mennesker håndterer belastninger senere i livet. Ansatte i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester, må ha kompetanse om hvordan de kan oppdage og gi tidlig hjelp til familier som har det vanskelig.¹

Voksne i barn og ungdoms sosiale nettverk, er viktige ressurser i det forebyggende arbeidet. Frivillig sektor har en viktig rolle fordi de møter barn og ungdom i deres fritid. De må bidra til å fange opp barn og ungdom som utsettes for vold og overgrep. Frivillige organisasjoner skal tilby gode fritidsaktiviteter i trygge omgivelser. Det innebærer at alle må ha rutiner for å dekke overgrep i egen organisasjon.

¹ Virksomheter som tilbyr offentlige tjenester omfatter også privateide barnehager, skoler, barneverns- og helseinstitusjoner.

TILTAK 1

STYRKE KOMMUNENS FOREBYGGENDE HELSEARBEID OG TJENESTENES ARBEID MED VOLDSPROBLEMATIKK

- a) Forskriften om helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal revideres. I formålsparagrafen skal ansvar for arbeid mot vold tydeliggjøres.
- b) Nasjonale faglige retningslinjer for helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal utvikles. Vold mot barn og ungdom skal inngå som tema.
- c) Kommunenes økonomiske rammer foreslås styrket med 200 mill. kr i 2015, i tillegg til 180 mill. kr videreført fra 2014, for å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten, totalt 380 mill. kr for 2015. I meldingen til Stortinget om fremtidens primærhelsetjenester er tjenester til barn og ungdom et tema som vil bli behandlet.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 2

FOREBYGGENDE ARBEID BLANT DE MINSTE BARN

a) Risikoen for skjevutvikling hos sped- og småbarn (0–2 år) skal reduseres. Det godt dokumenterte programmet *Nurse Family Partnership* skal prøves ut i Norge. Målgruppen er unge førstegangsforeldre i risiko. Foreldrene får systematisk og langvarig oppfølging allerede fra tidlig i svangerskapet. Resultater fra utprøvingen vil legges til grunn for eventuell videre gjennomføring.

b) Erfaringene fra *Modellkommuneforsøket* (2007–2014), og opplæringsprogrammet *Tidlig inn – psykisk helse, rusmidler og vold i nære relasjoner*, vil bli vurdert i sammenheng med tanke på videreføring. Modellkommuneforsøket er rettet mot barn av psykisk syke og/eller rusmisbrukende foreldre. Arbeidet går ut på å prøve ut kartleggingsverktøy og modeller for tverrfaglig samarbeid og samordning lokalt. Barn skal fanges opp så tidlig som mulig og få helhetlig hjelp. En evalueringsrapport vil foreligge våren 2015. Opplæringsprogrammet *Tidlig inn* har som mål å forebygge og hindre at barn vokser opp med skadelige volds- og konfliktmønstre, samt tilby tidlig hjelp til gravide og småbarnsfamilier for å unngå negativ utvikling over tid.

c) Barnevernets tilbud til utsatte familier med små barn utredes. En del av tilbudet gis i dag i sentre for foreldre og barn, som er et frivillig tilbud til gravide, enslige og par med barn opp til tolv år.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 3

TILSKUDD TIL FORELDRESTØTTENDE TILTAK I KOMMUNENE

I 2014 er det etablert en tilskuddsordning rettet mot kommunene til foreldreveiledning og andre foreldrestøttende tiltak. Et stort antall søknader viser at det er behov for denne type tiltak. En del kommuner mangler nødvendig kompetanse, og ordningen skal utvides til å omfatte både støtte til drift og utvikling av nødvendig kompetanse.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 4

UTARBEIDE VEILEDER FOR KOMMUNENE OM BRUK AV FORELDREVEILEDNINGSPROGRAMMER

Det skal utarbeides en egen veileder, som går ut til alle kommuner som driver introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere med anbefalinger om å bruke foreldreveiledningsprogram (for eksempel ICDP) der dette kan være hensiktsmessig.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 5

BEDRE OPPFØLGING AV FORELDRE SOM ER FRATATT OMSORGEN FOR BARN

Når barnevernet overtar omsorgen for barn, vil foreldre ofte oppleve det som en svært vanskelig situasjon. Bedre oppfølging av foreldrene kan bidra til å redusere eventuelle konflikter mellom foreldre og barnevern, forebygge at saker kommer for retten og gi barna større stabilitet. Familievern tjenesten skal tilby hjelp til å bearbeide omsorgsovertakelsen, til å gjennomføre samvær med barnet på en utviklingsfremmende måte, og til å utvikle foreldreferdigheter med tanke på mulig framtidig omsorgsrolle. Det skal utvikles informasjonsmaterieell for å gjøre tilbudet godt kjent i den kommunale barneverntjenesten og blant foreldre det gjelder.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 6

UTVIDET ADGANG FOR BARNEVERNET TIL Å PÅLEGGJE HJELPETILTAK

Hjelpetiltak i regi av barnevernet er frivillig, og kan bidra til å forebygge omsorgsovertakelse. Det skal utredes en endring i barnevernloven som utvider adgangen til å pålegge foreldre eller andre omsorgspersoner å ta i mot hjelpetiltak. Viktige hensyn knyttet til barns beste, verdien av frivillighet og bruk av tvang inngår i utredningen.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Mobbing

Å bli mobbet utgjør en betydelig risiko for helseplager, både mens mobbingen pågår og senere i livet. Mobbing er definert som gjentatt negativ eller ondsinnet atferd fra en eller flere, rettet mot en person som har vanskelig for å forsvare seg. Gjentatt erting på en ubehagelig og sårende måte faller inn under samme definisjon. Mobbing kan også inneholde fysisk, psykisk eller psykologisk vold.

En god del av det barn og ungdom opplever av mobbing og krenkelser skjer på nettet, eller via mobiltelefonen. På nett og mobil kan mobbing finne sted til alle døgnets tider, og spres til et ukjent antall mottakere. I dag vet vi for lite om omfang og virkning. Digital mobbing er gjerne usynlig for voksne, og spor kan være vanskelig å forfølge.

Opplæringsloven slår fast at alle elever har rett til et fysisk og psykososialt skolemiljø som fremmer trivsel og læring. Skolene har en lovpålagt plikt til å drive et kontinuerlig og systematisk arbeid for å hindre krenkende ord eller handlinger som mobbing, diskriminering, vold eller rasisme. Barnehagen skal i henhold til sin rammeplan fremme positive handlinger som motvirker avvisning, mobbing og vold. Barnehagens omsorgs- og læringsmiljø skal fremme barns trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverdi.

Et offentlig utvalg vurderer nå de samlede virkemidlene for å skape et godt psykososialt skolemiljø, motvirke og håndtere mobbing og andre uønskede hendelser i skolen. Utvalget skal levere sin utredning innen påske 2015. Formålet med utredningen er å systematisere kunnskapen som skaper et godt psykososialt læringsmiljø uten mobbing og andre former for krenkende atferd. Utredningen skal vurdere hvilke virkemidler, inkludert regelverket og forvaltningen av dette på ulike nivå, som er effektive for å forebygge og håndtere mobbing. Regjeringen vil med grunnlag i utredningen utforme en fornyet politikk for å forebygge og bekjempe mobbing.

TILTAK 7

VIDEREFØRE STØTTEN TIL KURSET MØDRE SOM VEILEDERE

MiRA Ressurssenter for innvandrere- og flyktningkvinner har utviklet et tilbud til mødre som vil bli veiledere for andre kvinner i sitt lokalmiljø. Kvinnene trenes som veiledere gjennom kurs om alternative oppdragelsesmetoder, det norske hjelpeapparatet og barns rettigheter nasjonalt og internasjonalt. Det overordnede målet er å styrke kvinner med innvandrerbakgrunn og deres rolle og innsats i arbeidet for å forebygge vold i barneoppdragelsen. Støtten til kurset videreføres i 2015.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 8

STYRKING AV FORSØK MED GRATIS KJERNETID I BARNEHAGE

Forsøket er et viktig virkemiddel for å stimulere til økt barnehagedeltagelse i områder med mange minoritetspråklige barn. Hovedmålet er å forberede barn til skolestart. Barnehagen er en viktig instans for foreldreveiledning og avdekking av omsorgssvikt. Fra og med august 2014 rettes forsøket med gratis kjernetid i barnehage mot barn i familier med lav inntekt i områdene Bydel Gamle Oslo, Bergen og Drammen. Samtidig stilles det krav om at foreldre til barn i forsøket deltar i aktiviteter som norskopplæring, utdanning, arbeid eller annen aktivitet. Regjeringen styrker forsøket med 20 mill. kr i 2015.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 9

NY UNGDOMSHELSESTRATEGI SKAL UTARBEIDES OG STRATEGIEN SKAL OMHANDLE VOLD OG OVERGREP

Det er behov for å se på hele spekteret av utfordringer knyttet til ungdoms helse. Strategiarbeidet skal sikre at utfordringer blir sett på helhetlig, på tvers av sektorer, tjenestenivåer og innsatsområder. Arbeidet mot vold og seksuelle overgrep mot, mellom og av ungdom skal inngå i ungdomshelsestrategien. Representanter fra ulike ungdomsorganisasjoner/- instanser skal bli invitert til å delta i arbeidet.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

VEILEDERE OM FOREBYGGENDE ARBEID MOT MOBBING I BARNEHAGEN

Foreldreutvalget for barnehager (FUB), som finansieres av Kunnskapsdepartementet, publiserte i 2012 brosjyren *Mobbing i barnehagen*. Brosjyren inneholder råd til både foreldre og barnehageansatte.

Utdanningsdirektoratet publiserte i 2013 veilederen *Barns trivsel – voksnes ansvar. Forebyggende arbeid mot mobbing starter i barnehagen*. I veilederen blir det blant annet lagt vekt på ansvaret til barnehageeier og barnehagestyrer for å sette det psykososiale miljøet på dagsordenen. De skal sørge for at personalet arbeider systematisk og langsiktig, og at personalet jevnlig vurderer sitt eget arbeid.

TILTAK 10

LIVSMESTRING I SKOLEN

Departementene har mottatt henvendelser over flere år fra ungdomsorganisasjoner- og miljøer om behovet for at spørsmål knyttet til mestring av livet er en del av skolen. Det er et stort behov for å tematisere og skape et rom for samtaler om psykisk helse, vold, overgrep, seksualitet, prestasjonspress, digital mobbing, familieproblemer, omsorgssvikt, kjønnsroller og kjønnsidentitet m.m. i en trygg ramme. For å møte dette behovet, vil departementene be Landsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) i samarbeid med organisasjoner som Barnevernsproffene, Mental helse Ungdom, Landsforeningen for barnevernsbarn, Ungdom og Fritid, Elevorganisasjonen m.m. konkretisere og videreutvikle disse signalene til et innspill som kan vurderes brukt i skolen. Innspillet vil bli vurdert av Utdanningsdirektoratet i samarbeid med Helsedirektoratet og Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

TILTAK 11

VEILEDNING OG STØTTE TIL SKOLER MED VEDVARENDE HØYE MOBBETALL

a) Gjennom et eget prosjekt i regi av nasjonale myndigheter mottar skoler og kommuner som ønsker det veiledning og støtte gjennom skreddersydde opplegg for å bidra til et godt læringsmiljø. Det nasjonale læringsmiljøsentret har etablert fire veiledningsgrupper som bistår i dette arbeidet.

b) Regjeringen vil fremme et lovforslag der det presiseres i loven at en elev som mobber, kan flyttes til en annen skole dersom det ikke finnes andre løsninger.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Overgrep mot barn på nett

På nettet gjelder samme lover og regler som ellers i samfunnet. Ærekrenkelses, krenkelses mot privatlivets fred, trusler, rasistiske utsagn, identitetskrenkelse og identitetstyveri er eksempler på lovbrudd som kan begås i tilknytning til nettbruk. Andre lovbrudd knytter seg direkte til nettbruk. Dette gjelder blant annet hacking og grooming². Besittelse og spredning av framstillinger av seksuelle overgrep mot barn, eller framstillinger som seksualiserer barn, er straffbare handlinger som i all hovedsak foregår på nett.

Forebygging av internettrelaterte overgrep mot barn foregår blant annet gjennom patruljering på nettet. I Norge utgjør Kripos et kjernemiljø når det gjelder å avdekke besittelse og spredning av overgrepsmateriale på nett. Det er av avgjørende betydning at også politidistriktene har nødvendig kompetanse og kapasitet til å etterforske slike saker. Det er også viktig at politiet er oppmerksomme på og kan håndtere digitale elementer i saker som i utgangspunktet ikke nødvendigvis er knyttet til nettbruk.

Når barn og unge opplever potensielle lovbrudd på nett er det viktig at det er lett tilgang til å melde fra om dette. Mange nettsted har knyttet politiets Røde knapp til sine sider. Ved å klikke på denne funksjonen overføres man direkte til Kripos' tipsside og kan melde fra om overgrep, seksuell utbytting, rasistiske ytringer, menneskehandel med mer. En annen tjeneste er nettsiden slettmeg.no som gir informasjon om hvordan man kan kreve å få slettet ulovlig publisert materiale på nettet.

² Det å avtale møter med barn under 16 år med forsett om å begå et seksuelt overgrep mot barnet.

TILTAK 12

MER KUNNSKAP OM DIGITAL MOBBING

Det vil utarbeides en kunnskapsstatus og bli arrangert et ekspertmøte om digital mobbing. Hensikten er å få oppdatert kunnskap om utviklingen, og om effektive tiltak for å bekjempe mobbing på sosiale medier.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 13

POLITIETS INNSATS PÅ NETT

a) Innsatsen mot besittelse og deling av overgrepsmateriale på nett skal økes gjennom å bedre kompetansen og kapasiteten i politiet for å avdekke slike saker. Kompetansen til å sikre og gjennomgå overgrepsmateriale skal styrkes. Det skal legges til rette for hyppig oppdatering og kursing for å fange opp endringer i risikobildet.

b) Gjennom kursing og etterutdanning skal politiet gis kunnskap om det digitale elementet som kan ligge i en sak for å kunne stille de riktige spørsmålene.

c) Det skal kartlegges om Kripos' Røde knapp, slettmeg.no og andre ressurser bidrar tilstrekkelig til å dekke barns og foresattes behov for rapportering og bistand. I tillegg skal det sørges for at målgruppene kjenner til tilgjengelig rapporterings- og bistandsmekanismer.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

2

DET OFFENTLIGES ANSVAR

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER. ARTIKKEL 19 • BESKYTTELSE MOT MISBRUK

Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

For å hjelpe barn og ungdom utsatt for vold og seksuelle overgrep, er det viktig at forholdene avdekkes så tidlig som mulig. Når ansatte i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester får mistanke om at barn og ungdom er utsatt for vold, har de en plikt til å handle. Ansatte skal ha kompetanse til å kjenne igjen tegn eller atferd som gir grunn til bekymring. De skal vite hvordan mistanke skal håndteres, og sørge for at barn og ungdom får nødvendig hjelp. Alle ansatte i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester skal ha god kunnskap om regelverket knyttet til opplysningsplikten og avvergeplikten.

Det er et lederansvar å sørge for at alle som tilbyr offentlige tjenester har innarbeidet systemer og rutiner for å fange opp barn som lever under uakseptable forhold. Dette gjelder alle forvaltningsnivå. Ledelsen har også ansvar for at ansatte har nødvendig kompetanse til å håndtere slike saker. Videre har ledelsen ansvar for at tjenesten har etablert rutiner for bruk og bestilling av kvalifisert tolk, opplæring av ansatte i bruk av tolk og at tolker tilkalles ved behov.

I noen familier kan voksne ha begrensede norskkunnskaper. Barn må ikke bli satt i en situasjon der de må fungere som tolker for sine egne foreldre.

Overgrep mot barn og ungdom foregår i det skjulte og er vanskelig å avdekke. Dette gjelder ikke minst overgrep mot barn og ungdom som vokser opp i familier med begrenset kontaktflate i nærmiljøet eller i samfunnet. Ansatte i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester må være særskilt oppmerksomme på at disse barna kan være sårbare.

TILTAK 14

VIDEREFØRE ARBEIDET MED BESTEMMELSER OM TAUSHETSPLIKT OG OPPLYSNINGSPLIKT

Arbeidet knyttet til bestemmelser om taushetsplikt og opplysningsplikt i forvaltningen skal følges opp. Målet er å komme frem til en entydig forståelse som kan erstatte eksisterende veiledere og eventuelt føre til endringer i gjeldende bestemmelser.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet i samarbeid med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

TILTAK 15

FORENKLE OG KLARGJØRE DAGENS BESTEMMELSER OM OPPLYSNINGSPLIKT TIL BARNEVERNET

Opplysningsplikt til barnevernet skal forenkles og klargjøres. Tilsvarende bestemmelser i andre tjenesters lovverk skal også vurderes. Formålet er å øke ulike myndigheters og yrkesutøveres oppmerksomhet om, forståelse av og etterlevelse av opplysningsplikten til barnevernet.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

OPPLYSNINGSPLIKT TIL BARNEVERNET

Alle offentlige tjenester og instanser har en lovpålagt plikt til å melde fra til den kommunale barneverntjenesten ved alvorlig bekymring for barns omsorgssituasjon eller atferd. Plikten er hjemlet både i barnevernloven § 6-4 og i en rekke andre lover som gjelder for den enkelte tjeneste. Den gjelder også for en rekke yrkesutøvere uavhengig av om de jobber i det private eller i det offentlige. Plikten er et selvstendig og individuelt ansvar og kan kun oppfylles ved umiddelbar melding til den kommunale barneverntjenesten.

Alle som sender en bekymringsmelding har krav på tilbakemelding fra barneverntjenesten, jf. § 6-7 a i barnevernloven. Hvilke opplysninger barneverntjenesten skal gi avhenger av om meldingen kommer fra en «offentlig melder» eller fra en privatperson. Tilbakemeldingsplikten er ment å styrke tilliten til barnevernet og å fremme et godt og funksjonelt samarbeid mellom barneverntjenesten og andre tjenester.

Barnehagedeltakelsen var i 2013 på 90 % for barn i alderen 1–5 år. Barnehagepersonalet møter både barn og foreldre hver dag, og har derfor god mulighet til å oppdage barn som lever med en vanskelig hjemmesituasjon. Alle ansatte i barnehagen bør ha kompetanse til å oppdage barn som trenger hjelp og lav terskel for å ta opp bekymring med kolleger og styrer i barnehagen. Barnehageloven § 22 presiserer at barnehagepersonalet i sitt arbeid skal være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernets side. Personalet skal uten hinder av taushetsplikt gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt. Det samme gjelder når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker.

Flere alvorlige saker om vold og overgrep mot barn har vist hvordan det offentlige har sviktet. Det er behov for mer kunnskap om hvorfor hjelpeapparatet ikke har evnet å møte disse barnas behov for beskyttelse og omsorg. Gjennom slik kunnskap vil vi sette det offentlige bedre i stand til å beskytte barna.

Gjennom FNs barnekonvensjon har Norge forpliktet seg til å beskytte barn mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk. Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å oppfylle dette.

TILTAK 16

TYDELIGGJØRE I HELSELOVGIVNINGEN HELSE- OG OMSORGSTJENESTENS ANSVAR FOR Å BIDRA TIL Å AVDEKKE OG AVVERGE VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

For å bidra til bedre beskyttelse av barn og andre mot vold og seksuelle overgrep, skal det vurderes om det er behov for en tydeliggjøring i helselovgivningen.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 17

FORBUD MOT BRUK AV BARN SOM TOLK

Et forslag om å innføre forbud mot å bruke barn som tolk har vært på offentlig høring. Formålet med forbudet vil være hensynet til barnets beste. Barn bør skånes for belastningen og lojalitetskonflikten det er å fungere som tolk for sine foreldre. I vold og overgrepssaker vil en slik oppgave særlig sette barns rettssikkerhet i fare. Høringsuttalelsene er jevnt over positive til forslaget. Tolkeutvalget foreslår i NOU 2014: 8 *Tolking i offentlig sektor* en egen lov som innebærer plikt for offentlige tjenesteytere til å bruke kvalifisert tolk i gitte situasjoner. Dette forslaget vil bli sett i sammenheng med forslaget om å forby bruk av barn som tolk.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 18

EN EKSPERTGRUPPE SKAL ANALYSERE ALVORLIGE SAKER

En ekspertgruppe vil få i oppdrag å analysere et utvalg saker der barn og ungdom har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep. Hensikten er å avdekke svikt og utfordringer i det offentlige tjenesteapparatets håndtering av sakene.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

TILTAK 19

GJENNOMGANG AV SAKER FRA ANMELDELSE TIL EVENTUELL DOM

Det skal foretas en gjennomgang av saker om vold og seksuelle overgrep mot barn fra anmeldelse, gjennom alle ledd i straffesakskjeden, til eventuell dom.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

LOVFESTET FORSVARLIGHETSKRAV I BARNEVERNLOVEN

Barnevernets plikt til å yte forsvarlige tjenester og tiltak ble nylig lovfestet i barnevernloven § 1–4. Hensikten er blant annet å gi et signal både til brukerne og barnevernet selv om hvilke krav og forventninger som stilles til barnevernets tjenester. Lovfestingen styrker også tilsynsmyndighetenes mulighet til å føre kontroll med at både den kommunale barneverntjenesten og det statlige barnevernet utfører sine lovpålagte oppgaver. I tillegg vil kravet kunne bidra til bedre samarbeid mellom barnevernet og andre tjenester.

Opplysningspliktens og avvergepliktens forhold til taushetsplikten

Fra flere hold har det vært hevdet at dagens regelverk bidrar til at barn og ungdom som utsettes for vold og seksuelle overgrep ikke får rett hjelp til rett tid.

Taushetsplikt skal hindre at visse opplysninger, herunder opplysninger om personlige forhold, blir kjent for uvedkommende. Taushetsplikt innebærer et forbud mot å videreformidle slike opplysninger til andre. Der hvor loven gir en opplysningsplikt, for eksempel til barnevernet, innebærer dette at opplysningsplikten går foran taushetsplikten. I tillegg kan regler om opplysningsplikt tillate videreformidling av taushetsbelagte opplysninger. Avvergeplikten etter straffeloven opphever taushetsplikten.

Straffeloven § 139 fastslår at den som unnlater å melde til politiet, eller på annen måte unnlater å avverge en straffbar handling eller følgene av den, kan straffes med bot eller fengsel med inntil ett år. Avvergeplikten knytter seg til de straffbare handlingene som er angitt i § 139, som ved lovendring i 2012 ble utvidet til også å gjelde straffeloven § 200 andre ledd om seksuell handling med barn under 16 år mv., § 193 om misbruk av overmaktforhold eller lignende og § 219 alminnelig og grov mishandling i nære relasjoner og medvirkning til slik mishandling.

Avvergeplikten inntreffer når man holder det for sikkert, eller mest sannsynlig, at den straffbare handlingen vil bli, eller er, begått. Det er også straffbart å medvirke til brudd på avvergeplikten, for eksempel ved å overtale noen til ikke å melde fra til politiet.

TILTAK 20

AVDEKKING I HELSETJENESTEN AV MISHANDLING AV BARN

a) *Retningslinjer for svangerskapsomsorgen – hvordan avdekke vold* (IS-2181) beskriver hvordan rutinemessige spørsmål om vold og overgrep tas opp og følges opp. Retningslinjene skal implementeres ved at helsepersonell skolerer og oppfølgingstiltak tilrettelegges. Vold og seksuelle overgrep skal inngå som tema i helsekort for gravide når det utarbeides nytt elektronisk helsekort.

b) Barns volds- og traumeerfaringer blir ikke alltid fanget opp av hjelpeapparatet, og symptomene på slike erfaringer kan ha likheter med andre erfaringer eller lidelser. Manglende avdekking av volds- og traumeerfaringer kan føre til at barn og ungdom ikke blir gitt riktig hjelp. Temaet vil integreres i kompetansehevingen.

c) Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har utarbeidet en elektronisk håndbok for helsepersonell i spesialisthelsetjenesten til bruk ved mistanke om fysisk mishandling. Håndboken skal utvides til å inkludere tannhelsetjenesten og helse- og omsorgstjenesten i kommunen. NKVTS og Regionale ressursentre om vold og traumatisk stress (RVTS) skal bistå i implementeringen av håndboken. Håndboken skal oppdateres regelmessig.

d) Avdekking av vold og seksuelle overgrep skal inngå som tema når framtidige relevante veiledere og faglige retningslinjer i helse- og omsorgstjenesten utarbeides.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 21

BEDRE RUTINER FOR Å AVDEKKE VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN OG UNGDOM MED FUNKSJONSNEDESETTELSE

Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, inkludert utviklingshemmede, har særlig risiko for å bli utsatt for krenkelser, vold og overgrep. Det skal utvikles bedre rutiner for å avdekke og følge opp slike saker, inkludert krenkelser fra tjenesteytere. Rutinene skal gjøres tilgjengelig for alle relevante tjenester og hjelpetilbud.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet

3

BARN OG UNGDOMS EGEN DELTAKELSE

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER. ARTIKKEL 12 • Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

Livet utenfor familien får større betydning etter hvert som barna blir eldre. Barns rett til deltakelse forutsetter at barn og ungdom tidlig får muligheter til og erfaringer med å fremme egne meninger.

Barn har rett til å være barn. Barn og ungdom skal ikke gjøres ansvarlige for voksnes handlinger, og har krav på beskyttelse. Skolen, venneflokket og fritidsaktiviteter må være trygge, og frie for krenkelser som mobbing og overgrep.

Barns rett til å bli hørt og si sin mening er et grunnleggende prinsipp i FNs barnekonvensjon. Barn og ungdom er viktige endringsaktører, og deres synspunkter må brukes aktivt i utforming av politikk og tjenester. For å sikre at barn og ungdom kan delta på en god måte, må de få tilgang til korrekt og tilpasset informasjon.

Høring av barn i familier ved høyt konfliktnivå

Det er et mål at familieverntjenesten ivaretar at barn blir hørt på en forsvarlig måte i forbindelse med meklings etter samlivsbrudd. Foreldre skal gjøres oppmerksomme på skadevirkningene foreldrekonflikter kan ha for barns utvikling, helse og livskvalitet.

Familieverntjenesten skal styrke tilbudet til barn og foreldre i familier med høyt konfliktnivå. Tilbudet skal bidra til å dempe konfliktnivået, slik at foreldrene kan

komme fram til gode og varige bosteds- og samværsordninger etter samlivsbrudd.

Erfaringene fra tjenestens utviklingsprosjekter i arbeid med høring av barn og saker med høyt konfliktnivå, skal inngå i utviklingen av god metodikk for meklings, foreldreveiledning og samtaler med barn. Dette vil kunne bidra til en tryggere oppvekst for barn og forebygging og begrense skadevirkningene av foreldrenes konflikter.

HELSE PÅ BARNES PREMISER

I fagrapporten *Helse på barns premisser* fra 2013, har Barneombudet gjort et dypdykk i utvalgte helsetjenester for barn. På bakgrunn av erfaringer fra Barneombudet, barn og fagpersoner er det utarbeidet en rekke anbefalinger som gjelder helsetjenester til barn. Flere av Barneombudets anbefalinger er fulgt opp i denne tiltaksplanen. En av anbefalingene er at myndighetene må sørge for at barns erfaringer og ønsker kommer fram når man skal organisere og forme tilbudet til barn som har opplevd vold eller seksuelle overgrep.

VIKTIGE LOVENDRINGER FOR Å STYRKE BARNES RETTIGHETER

MEDVIRKNING ETTER BARNEVERNLOVEN OG RETT TIL TILLITSPERSON

For å gi hjelp som er til barnets beste, må barnevernet legge til rette for samtale med barnet og lytte til hva barnet sier. Medvirkning styrker barnets posisjon i barnevernsaker og gir barnet bedre rettssikkerhet. Barnet har en rett, men ingen plikt til å uttale seg.

Barns rett til å uttale seg før det tas avgjørelser i barnevernsaker fremgår av barnevernloven. Bestemmelsen regulerer også når barnet kan opptre som part i saken.

En ny overordnet bestemmelse i barnevernloven om barns medvirkning trådte i kraft 1. juni 2014. Barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet. Bestemmelsen tydeliggjør plikten til og viktigheten av at barn og unge i barnevernet får mulighet til god informasjon og medvirkning under hele sakens forløp i barnevernet.

Barn som barnevernet har overtatt omsorgen for, kan gis anledning til å ha med seg en person barnet har særlig tillit til. Tillitspersonen kan delta på møter når barnet selv ønsker det og skal være en støtte for barnet. Dette vil styrke barns medvirkning jf. *Forskrift om medvirkning og tillitsperson* som trådte i kraft 1. juni 2014. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet arbeider med å utarbeide retningslinjer til forskriften.

STYRKING AV BARNES RETTIGHETER ETTER BARNELOVEN

Barns rettigheter i foreldretvister etter barneloven ble styrket ved lovendringer som trådte i kraft 1. januar 2014. Foreldretvister er saker der det er uenighet mellom foreldrene om foreldreansvar, fast bosted og samvær.

Barn under syv år som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal få mulighet til å uttale seg før det tas beslutninger om barnet (blant annet om bosted og samvær). Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. I denne sammenheng må barnet få tilstrekkelig og relevant informasjon om saken. Barn skal også informeres om utfallet av rettsaken for domstolen.

Domstolen kan fastsette samvær med tilsynsperson der det er behov for beskyttelse av barnet eller støtte til barnet og samværsforelderen. Reglene og ordningen med samvær med tilsynsperson ble styrket og utvidet. Det ble blant annet innført krav til politiattest og rapportering fra tilsynspersonen. Domstolen kan fastsette andre vilkår for samvær, for eksempel krav til at foreldrene deltar i aktiviteter og tiltak for å styrke foreldrefunksjoner og foreldresamarbeid.

Domstolen bør i tillegg oppnevne sakkyndig i saker der det er problematikk knyttet til vold, rus og psykiske helseilstander som kan påvirke foreldrefunksjonene. Utgiftene til sakkyndig dekkes i disse tilfellene av staten. Det kan også være aktuelt at domstolen oppnevner en representant for barnet i saker om vold, for å sikre at barnets interesser blir ivaretatt i domstolsprosessen.

Ansatte i barneverntjenesten fritas fra taushetsplikt for å vitne i foreldretvister etter barneloven for domstolen.

BARNEVERNLOVEN SKAL GJENNOMGÅS

Regjeringen setter nå ned et lovutvalg som skal gjennomgå barnevernloven. Formålet er å foreta en forenkling av hele loven og tilpasse regelverket bedre til den generelle samfunns- og kunnskapsutviklingen som har funnet sted etter at barnevernloven trådte i kraft for over 20 år siden. I tillegg til forenkling av loven skal utvalget se på enkelte problemstillinger som Barnevernets ansvarsområde, Forebyggende arbeid, Prinsippene i barnevernet, Tidsriktig barnevernlov, Partsrettigheter og samvær. Regjeringen har ikke tatt stilling til om barnevernloven skal bli en rettighetslov, men ønsker at lovutvalget utreder hvordan en slik rettighetsfesting eventuelt kan reguleres i barnevernloven.

FAMILIEDOMSTOL

Regjeringen vil utrede om det bør etableres særdomstol for barne- og familiesaker. Det har vært en økning i barnevernsaker både i fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker og i domstolene. Det samme gjelder foreldretvister etter barneloven for domstolene. Det er sentralt å vurdere hvordan barnets beste og rettsikkerheten kan ivaretas best mulig i disse sakene. Utredningen skal ta i betraktning evaluering av fylkesnemndene for saker etter barnevernloven.

Informasjon til barn og ungdom

Barn og ungdom trenger kunnskap om kropp, seksualitet, fysisk og psykisk vold og om seksuelle overgrep. Slik kan barn og ungdom forstå hva som er uakseptabel atferd, og gis mulighet til å sette ord på vanskelige opplevelser. Informasjonen må være tilgjengelig, forståelig og tilpasset ulike aldersgrupper. Sosiale medier spiller en viktig rolle. Skolen og barnehagen er de viktigste arenaene for å nå fram til barn og ungdom med informasjon om vold og seksuelle overgrep.

Skolens rolle i forebyggingsarbeidet er styrket de senere årene. Kunnskap om vold, krenkelser, vold knyttet til seksualitet og vold i nære relasjoner er tydeliggjort i kompetansemål i læreplanen for ulike fag på bestemte klassetrinn i grunnskolen og i videregående på 1. og 2. trinn. Opplæringslovens kapittel 9a gir alle elever en individuell rett til godt fysisk og psykososialt miljø på skolen.

Frivillige tilbud og organisasjoner driver informasjonsvirksomhet overfor barn og unge om vold og seksuelle overgrep, særlig i barnehage og skole. Regionalt ressurscenter om vold og traumatisk stress (RVTS-Sør) foretar i 2014 en gjennomgang av virksomheten, i form av kartlegging, faglig vurdering og anbefalinger for videre arbeid.

Vold og overgrep mot barn og ungdom hører inn under flere sektorer i samfunnets velferdstjenester. Et samarbeid om informasjon mellom relevante instanser, skal heve kvaliteten, gi et mer enhetlig innhold og være ressursbesparende. Det er allerede et nettverk av direktorater og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) som arbeider med informasjonsmateriell om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. NKVTS utvikler en nettportal om vold i nære relasjoner. Politidirektoratet og nettsiden ung.no, som driftes av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, er i 2014 tildelt ressurser av Justis- og beredskapsdepartementet til å gjennomføre informasjonskampanjer om temaet.

TILTAK 22

BARN OG UNGES TILBAKEMELDINGER SKAL BRUKES AKTIVT TIL Å FORBEDRE TILBUDET TIL BARN SOM HAR OPPLEVD VOLD ELLER SEKSUELLE OVERGREP

a) Helsemyndighetene skal sørge for at barn og unges erfaringer brukes i utformingen av tilbudet til barn som har opplevd vold eller seksuelle overgrep.

b) Det skal gjennomføres en avgrenset spørreundersøkelse blant barn og unge, for å få en tilbakemelding om hvordan de opplever kontakten med helsepersonell når de har opplevd vold eller seksuelle overgrep. På bakgrunn av denne undersøkelsen og annen kunnskap skal det utarbeides konkrete råd til helsepersonell.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

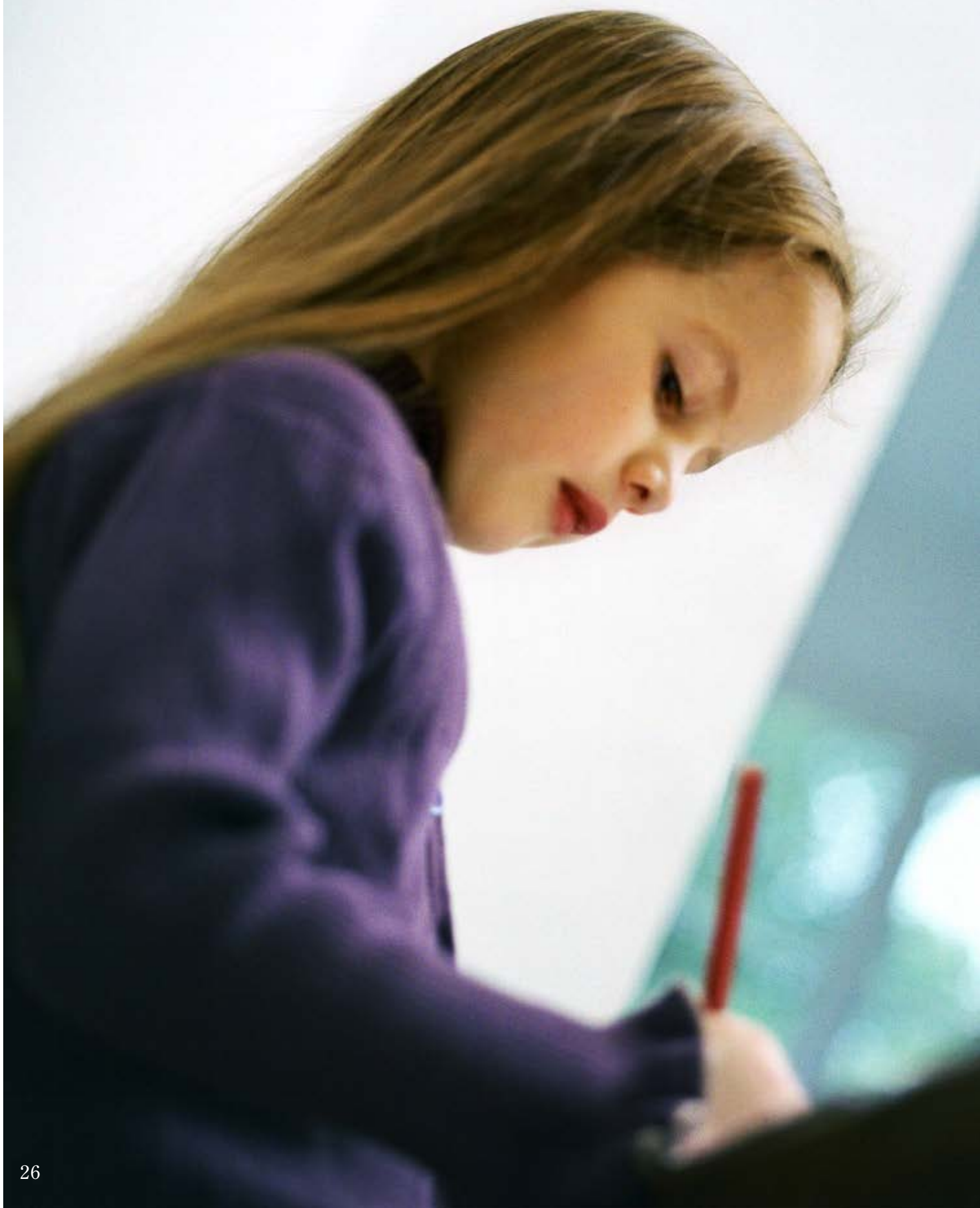
TILTAK 23

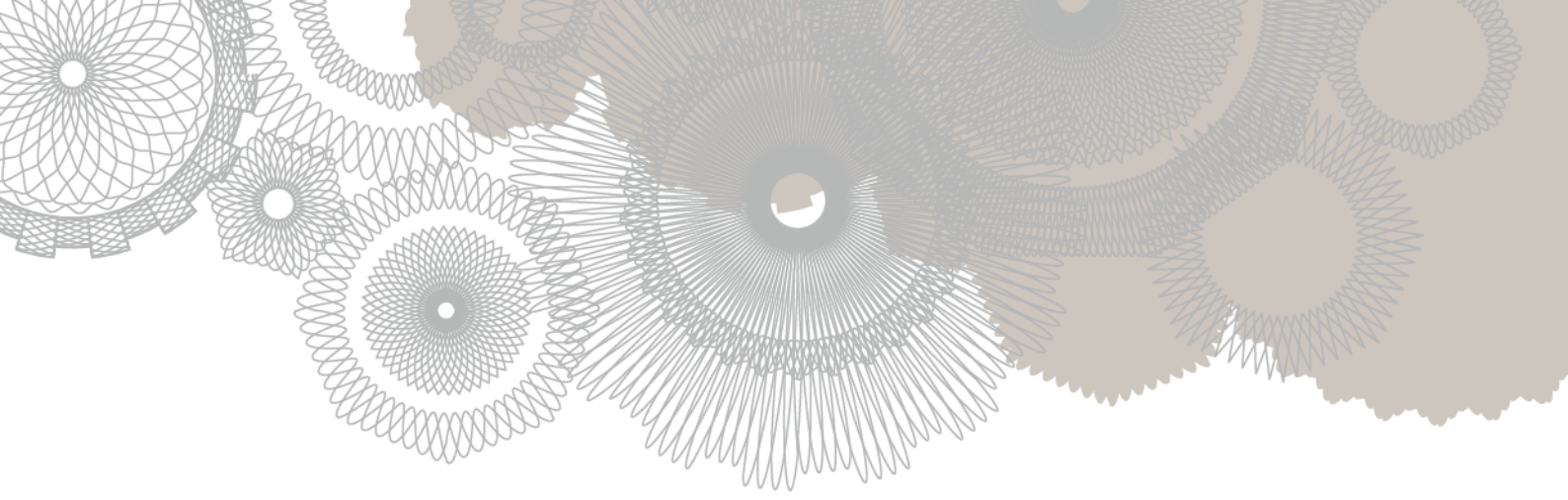
INFORMASJON TIL BARN OG UNGE OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

a) En gjennomgang av informasjons- og kursvirksomhet som foregår i barnehager og skoler, skal legges til grunn for kvalitetssikring av informasjonen som gis til barn og ungdom.

b) Det skal utarbeides en tverrsektoriell plan for informasjon til barn og ungdom. Planen skal omfatte mobbing, seksuell trakassering, vold og seksuelle overgrep, æresrelatert vold og digitale krenkelser. Informasjonen skal formidles digitalt, og ses i sammenheng med eksisterende informasjonstjenester til barn og ungdom.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

4

DET TVERRFAGLIGE SAMARBEIDET OG FRIVILLIG SEKTOR

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER. ARTIKKEL 3 • TIL BARNETS BESTE

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Å være utsatt for vold rammer barn og ungdom på mange måter. Utsatte trenger ofte hjelp fra flere tjenester, som barnehage, skole, barnevern, helse- og omsorgstjenester, krisesenter, politi og tilbud i regi av frivillige organisasjoner. Godt forebyggende arbeid, og et helhetlig hjelpe- og behandlingstilbud forutsetter at tjenestene samarbeider godt på tvers. Ansatte i tjenestene trenger oppdatert kunnskap på eget fagområde, og kjennskap til andre tjenesters rolle og tilbud. Tiltakene i denne planen skal bidra til at det tverrfaglige samarbeidet og samhandlingen mellom tjenestene styrkes.

Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle for barn og ungdom som er utsatt for vold, blant annet gjennom tilbud som kan gi dem økt livskvalitet og mestring i hverdagen. Sentrene mot incest og seksuelle overgrep er et viktig talerør for utsatte, og flere har nå tilbud for barn og ungdom. Det er viktig at det offentlige legger til rette for et godt samarbeid med frivilligheten, og at det gjøres bruk av deres kompetanse i arbeidet med å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom.

TILTAK 24

TILBUD TIL VOLDSUTSATTE BARN – NY TILSKUDDSORDNING

Det skal opprettes en ny tilskuddsordning der formålet er å gi støtte til etablering og drift av tiltak som kan øke livskvaliteten for barn som har blitt utsatt for vold. Tilskuddsmottakere kan være stiftelser, frivillige organisasjoner og andre aktører.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

BARN PÅ KRISESENTERE OG SENTRE MOT INCEST OG SEKSUELLE OVERGREP

Kommunene har en lovfestet plikt til å sørge for et helhetlig krisesentertilbud til kvinner, menn og barn utsatt for vold i nære relasjoner, jf. krisesenterlova. Det er 46 krisesentre i Norge, og barn er en stor brukergruppe. I 2013 bodde 1746 barn på krisesentre i følge med foreldre/foresatte. Over halvparten av barna var under fem år. 39 av krisesentrene hadde i 2013 ansatte som jobbet særlig med barna. De fleste sentrene gir tilbud om samtaler til barn, både for å kartlegge deres situasjon og formidle informasjon om hva et krisesenter er og hvorfor barna er der. I 2014 utvikles det en egen variant av foreldreveiledning ICDP, særlig rettet mot foreldre på krisesentre.

Ansatte i krisesentertilbudet har plikt til, på eget initiativ, å gi opplysninger til barneverntjenesten når et barn blir mishandlet hjemme, det foreligger andre former alvorlig omsorgssvikt eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Opplysningsplikten trer for i kraft når et barn flytter tilbake til voldsutøver etter opphold i krisesentertilbudet, og det er risiko for at barnet kommer til å bli utsatt for vold, eller være vitne til vold mellom foreldre.

Sentrene mot incest og seksuelle overgrep er et lavterskeltilbud som gir råd, støtte og veiledning til personer som er blitt utsatt for seksuelle overgrep og til deres pårørende. Det finnes 22 slike sentre. I 2013 hadde de til sammen 206 registrerte brukere under 18 år. De fleste sentrene har egne tilbud til barn og ungdom som samtalegrupper og sosiale aktiviteter mv. Åtte sentre har egne ansatte som særlig jobber med barn og ungdom.

TILTAK 25

ET LAG RUNDT LÆREREN – KUNNSKAP OM BRUK AV FLERFAGLIG KOMPETANSE I SKOLEN

Aktiv bruk av ansatte med ulik yrkesbakgrunn i skolen, kan gi merverdi i form av at lærerne kan konsentrere seg om læringsarbeidet. Dermed kan dette være et svar på læreres uttalte behov om mer tid og mulighet til å konsentrere seg om pedagogiske oppgaver. Skolen kan dermed også bli bedre til å kunne oppdage barn og unge som blir utsatt for vold og seksuelle overgrep

Kunnskapsdepartementet har igangsatt prosjektet *Et lag rundt læreren* som vil kunne bidra til bedre oppfølging av utsatte barn og ungdommer i deres skolehverdag. Flerfaglig kompetanse i skolen kan bedre læringsmiljøet for elevene. I tillegg kan det bidra til å se helse og utdanning i sammenheng, og fange opp utsatte og sårbare elever.

I 2014 er det utarbeidet en kunnskapsoversikt, og innen sommeren 2015 skal ulike samarbeidsmodeller utvikles og prøves ut. Det skal utformes forslag til ulike modeller for anvendelse av flerfaglig kompetanse i skolen og hensiktsmessig forskningsdesign som kan gjøre det mulig å dokumentere kunnskap om effekter av systematisk satsing på flerfaglig kompetanse i skolen. Uprøving av modeller skjer på 5.–7.trinn.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 26

BEDRE SAMARBEID MELLOM HELSESTASJONENE OG FAMILIEVERNET

Forskning har påpekt at konflikter i parforhold kan bidra til depresjon hos gravide eller nybakte mødre. Et godt parforhold betyr mye for livskvaliteten til foreldrene, og er også svært viktig for barnas oppvekst. Helsestasjonene møter de aller fleste barn til kontroller i de første leveårene, og er en god arena for å kunne fange opp barn og familier i risikozonen.

Det skal gjennomføres et treårig prøveprosjekt i fem kommuner der familievernet inngår et systematisk samarbeid med helsestasjoner. Samarbeidet nedfelles i en forpliktende avtale mellom helsestasjon og familievern. Avtalen forankres i kommuneledelsen.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet

BARNEVERNVAKTER OG ALARMTELEFONEN

Mange av landets større kommuner er knyttet til en kommunal eller interkommunal barnevernvakt. Barnevernvaktene arbeider med akutte barnevernssaker utenom barneverntjenestens ordinære kontortid.

Alarmtelefonen for barn og unge er et gratis og landsdekkende tilbud som barn o.a. kan kontakte om omsorgssvikt, overgrep og vold. Telefonen er åpen alle dager i året når barneverntjenesten har stengt.

Barnehus og dommeravhør

Statens barnehus er etablert for å styrke rettsikkerheten til og bedre ivaretagelsen av barn under 16 år, og psykisk utviklingshemmede som man mistenker er utsatt for vold og seksuelle overgrep. På barnehusene gjennomføres dommeravhør, rettsmedisinske undersøkelser, rådgivning og behandling. Erfaringene med bruk av barnehus er gode. Det er nå etablert til sammen 10 barnehus landet rundt.

I 2013 ble det gjennomført til sammen 2662 dommeravhør av barn. Det er et problem at ventetiden for dommeravhør er lang. Stortinget gjorde 16. juni 2014 en rekke vedtak som berører dommeravhør og barnehus. I tillegg har en arbeidsgruppe nedsatt av Politidirektoratet kommet med anbefalinger når det gjelder retningslinjer for drift og tilsyn med barnehusene.

Både politi og barnevern gjennomfører samtaler med barn der vold og seksuelle overgrep er eller blir tema. Det er utviklet flere standardiserte samtaleverktøy i hjelpeapparatet og i politiet. I tillegg benyttes ikke-standardiserte samtaler. Bruken av disse samtalene må sees i sammenheng og gjennomføres til barnets beste.

Politiets arbeid

Politiets viktigste oppgave er å skape trygghet og rettsikkerhet i hverdagen. Et mål med den nye politireformen er å sikre at vi organiserer politiet på en slik måte at alle kjerneoppgavene, inkludert etterforskning og påtale, blir løst på en god og mest mulig effektiv måte. Politiets innsats er helt avgjørende for å lykkes i arbeidet med å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Håndteringen av slike saker byr på mange utfordringer. En evaluering av politiets arbeid med vold i nære relasjoner fra 2012 viser hvordan politirollen blir satt på prøve i disse sakene. Evalueringen tar blant annet opp hvordan politiet møter personer

TILTAK 27

GJENNOMGÅ TILBUD TIL BARN PÅ KRISESENTRENE OG VED SENTRENE MOT INCEST OG SEKSUELLE OVERGREP

a) En evaluering av kommunenes implementering av krisesenterlova vil foreligge ved årsskiftet 2014. I oppfølgingen av evalueringen vil tilbudet til barn på krisesentrene gjennomgås nærmere, inkludert barnas rett til hjelp fra andre tjenester.

b) Stadig flere barn og ungdom tar kontakt med sentrene mot incest og seksuelle overgrep. Sentrenes tilbud til barn og ungdom skal gjennomgås.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 28

VIDEREUTVIKLING AV STATENS BARNEHUS

a) Justis- og beredskapsdepartementet arbeider med prop. L om endringer i straffeprosessloven – avhør av særlig sårbare personer i straffesaker, og en ny forskrift om samme emne. Lovendringene og ny forskrift skal tre i kraft i løpet av 2015. Spørsmålet om obligatorisk bruk av Statens barnehus og hvem som skal ha ansvar for avhørene vil bli omhandlet i lovproposisjonen.

b) Politidirektoratet skal sikre at dommeravhør gjennomføres innen lovpålagt frist. Som et første delmål skal gjennomsnittlig saksbehandlingstid ikke overstige 40 dager innen utgangen av 2014.

c) Anbefalingene fra arbeidsgruppen som har vurdert drift og tilsyn med Statens barnehus skal følges opp av Politidirektoratet. Målsettingen er bedre oppfølging og mer enhetlig drift.

d) Det skal foretas en gjennomgang av hjelpeapparatets og politiets tilnærminger til samtaler med barn med utgangspunkt i barnets beste.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet. Tiltakspunkt c) og d) skal gjennomføres i samarbeid med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

utsatt for vold i nære relasjoner og deres barn, og samarbeidet mellom politiet og andre instanser som barnevern og barnevernvakt. Samarbeidsrutiner både internt i politiet og med andre aktører er av avgjørende betydning for å kunne løse sakene på en god måte.

Et nytt verktøy i politiets håndtering av saker om vold i nære relasjoner er risikovurderingsverktøyet SARA (*Spousal Assault Risk Assessment Guide*), som nå tas i bruk i alle landets politidistrikter. SARA inneholder en sjekklister på 15 risikofaktorer ved partnervold som skal være til hjelp ved vurdering av fare for gjentakelse av volden der det allerede har funnet sted en voldshandling. Bruken av SARA bidrar til å forebygge partnervold, og til at nødvendige beskyttelsestiltak settes inn på et tidligere tidspunkt og på en mer målrettet måte enn tidligere. Justis- og beredskapsdepartementet har i 2014 gitt tilskudd til Krisesenteret i Vestfold for å utvikle og prøve ut SARA med barn som målgruppe. Prosjektet vil ta utgangspunkt i SARA for voksne, og samtidig identifisere sårbarhetsfaktorer for barn. Prosjektet vil styrke krisesenterets praktiske arbeid for og med voldsutsatte barn. Det forventes å ha overføringsverdi til andre krisesentre og opp mot politiet.

En stor del av det aktuelle tjenesteapparatet i arbeidet mot vold er kommunenes ansvarsområde. Politiråd er en samarbeidsform mellom lokalt politi og kommunale myndigheter som har som mål å bidra til kriminalitetsforebygging og trygghet i lokalsamfunn. Det er etablert politiråd i nesten alle landets kommuner. I tillegg har nærmere 200 kommuner organisert det kriminalitets- og rusforebyggende arbeidet overfor barn og ungdom i henhold til SLT-modellen. SLT (samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak) skal styrke samordningen mellom ulike tjenester. Kommuner som har etablert både politiråd og SLT-samarbeid har lyktes bedre med samordningen.

TILTAK 29

RUTINER FOR HÅNDTERING AV BARN VED UTRYKNING

a) Basert på erfaring fra politidistriktene skal Politidirektoratet utarbeide og spre rutiner for politiets håndtering av barn ved utrykning i saker om vold i nære relasjoner.

b) Politidirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal i fellesskap etablere rutiner for samarbeid mellom politi- og barnevern/barnevernvakt ved utrykning i saker om vold i nære relasjoner.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet i samarbeid med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 30

SPREDNING AV SARA FOR BARN

Erfaringer med prøveprosjekt *SARA for barn* i Vestfold skal evalueres og spredning til resten av landet vurderes.

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

TILTAK 31

SAMARBEID GJENNOM POLITIRÅD OG SLT

Politiet skal ta initiativ til lokalt samarbeid om forebygging av vold og overgrep mot barn og unge gjennom politirådet. Det skal stimuleres til at vold overgrep mot barn og unge settes på dagsorden via samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT).

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

5 RIKTIG HJELP OG BEHANDLING TIL RETT TID

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER. ARTIKKEL 39 • REHABILITERING OG REINTEGRERING

Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttning, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Barn og ungdom utsatt for vold og seksuelle overgrep skal sikres likeverdige tjenester og et individuelt tilpasset hjelpe- og behandlingstilbud. De helsemessige konsekvensene av vold og seksuelle overgrep kan være omfattende, alvorlige og potensielt livstruende. Mange utsatte barn og ungdommer får god hjelp til rett tid, men på dette området er det fortsatt utfordringer. Ikke alle barn og ungdommer opplever å få den hjelpen de har behov for.

En rekke offentlige instanser har i oppgave å hjelpe barn og ungdom som har vært utsatt for krenkelser, vold og seksuelle overgrep. Helse- og omsorgstjenestene på alle forvaltningsnivå, har et stort ansvar for å forebygge, avdekke og følge opp skader som følge av vold og seksuelle overgrep. Tilbudet til barn og ungdom i helse- og omsorgstjenestene skal derfor styrkes.

Innenfor familieverntjenesten skal det også bygges opp et bedre behandlingstilbud til familier og barn som lever med vold. God hjelp til unge voldsutøvere er også nødvendig for å forebygge. Hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutøvere er styrket de senere årene.

TILTAK 32

STYRKE TILBUDET I KOMMUNENS HELSE- OG OMSORGSTJENESTE TIL BARN SOM HAR VÆRT UTSATT FOR VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

- a) Det skal utarbeides en ny veileder for helsetjenestens arbeid med vold i nære relasjoner.
- b) Veilederen for psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer skal revideres for å ivareta voldsfeltet bedre.
- c) Kommunepsykologsatsningen skal bedre kommunens arbeid med barn og unges psykiske helse. Fra 2015 skal også arbeid mot vold og seksuelle overgrep vektlegges.
- d) Fastlegenes kompetanse om vold i nære relasjoner skal styrkes. Fastleger blir oppsøkt på bakgrunn av en rekke helseplager og problemstillinger som kan være relatert til vold. For å styrke fastlegenes kompetanse i forebygging, avdekking og oppfølging av utsatte og utøvere av vold i nære relasjoner, skal det utvikles og tilbys et e-læringskurs for fastleger.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 33**BEDRE TILBUDET I SPESIALISTHELSETJENESTEN TIL BARN SOM HAR VÆRT UTSATT FOR VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP**

a) De regionale helseforetakene skal gjennomgå tilbudet og sikre at det er tilstrekkelig kapasitet og kompetanse, herunder sosialpediatrisk kompetanse.

b) Helse Sør-Øst RHF har etablert en regional kompetansetjeneste om vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Det skal vurderes å opprette regionale overgrepsmottak eller regionale kompetansetjenester også i de øvrige helseregionene.

c) Handlingskompetansen og behandlingstilbudet gjennom opplæring i bruk av traumebehandling skal styrkes fra 2015 (traumefokusert behandling TF-CBT).

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 34**STYRKE FAMILIEVERNTJENESTENS TILBUD TIL VOLDSUTSATTE BARN OG UNGE VOLDSUTØVERE**

Familieverntjenestens tilbud til voldsutsatte barn og unge voldsutøvere skal styrkes. Det skal utvikles et terapeutisk tilbud til familier og barn som lever med vold og til unge voldsutøvere.

Ved utvalgte familievernkontor skal det bygges opp særskilt kompetanse om vold. Disse kontorene skal bistå andre familievernkontor. Arbeidet vil skje i samarbeid med Alternativ til vold.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

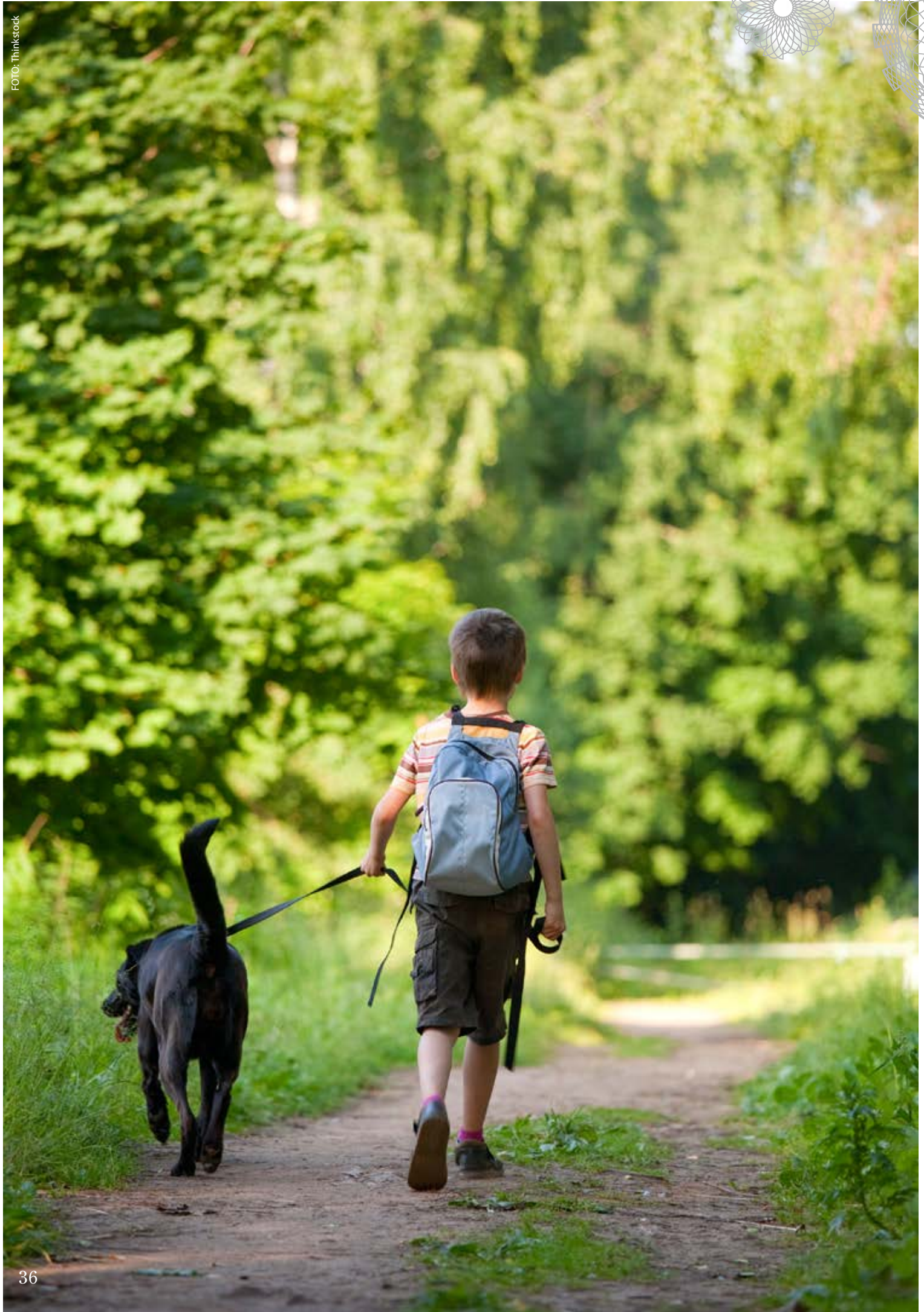
TILTAK 35**GJENNOMGÅ BEHANDLINGSTILBUDET TIL VOLDSUTSATTE OG UNGE OVERGRIPERE**

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er gitt i oppdrag å lage en oversikt over, og gi en vurdering av, dagens behandlingstilbud til barn og ungdom som er utsatt for vold og seksuelle overgrep, samt for unge voldsutøvere og overgripere.

Basert på kunnskap fra denne oversikten skal myndighetene gjøre en vurdering av dagens behandlingstilbud til utsatte barn og unge og unge overgripere. Denne vurderingen skal spesielt se på behovet for forbedringer i behandlingstilbudet til unge overgripere. (Behandlingstilbudet til ofre vil bli styrket gjennom tiltak 33).

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet i samarbeid med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

6

FORSKNING OG KOMPETANSE

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER. ARTIKKEL 42 • KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES
Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

Utvikling av målrettet politikk og treffsikre tiltak krever oppdatert fagkunnskap. Tiltakene i denne planen skal bidra til nødvendig kompetanse i tjenestene og kvalitet i behandlingstilbudene. Forskning på årsak, omfang og konsekvenser av vold og seksuelle overgrep er vesentlig. Kunnskap om vold og overgrep i profesjonsutdanningene er også avgjørende. Informasjon om skadevirkninger av vold og seksuelle overgrep skal være lett tilgjengelig for befolkningen generelt.

Kompetanse i tjenestene

Det er et mål at kunnskap om forebygging og tidlig innsats skal styrkes i alle relevante utdanninger. Kompetansen må omfatte alle former for vold, også tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, samt seksuelle overgrep. For å sikre god kompetanse om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom i tjenesteapparatet, må temaet inngå både i grunn-, videre- og etterutdanningen til alle relevante yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn og ungdom.

Det viktigste er å sikre tilstrekkelig kompetanse til å gripe inn og handle. Ansatte i virksomheter som tilbyr offentlige tjenester skal ha god kunnskap om hvordan mistanke om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom skal håndteres. De må vite hvordan de kan avverge vold før slike hendelser skjer.

Om forskning og kunnskapsgrunnlag

Det er en utfordring å framskaffe tilstrekkelig og god kunnskap om årsaker, omfang og konsekvenser av vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Utilstrekkelig statistikk og kunnskap om omfang kan være med på å gjøre vold og seksuelle overgrep mindre synlig.

TILTAK 36

KUNNSKAP I PROFESJONSUTDANNINGENE OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

- Sørge for at kunnskap om vold og seksuelle overgrep skal inngå i helse- og sosialfagutdanningene. Jf. Meld. St. 13 (2011–2012) *Utdanning for velferd*.
- Sørge for å sikre at kunnskap om vold og seksuelle overgrep inngår og vektlegges i barnehage- og grunnskolelærerutdanningene.
- Tilbudet om etter- og videreutdanning om vold og seksuelle overgrep skal kartlegges. Formålet er å øke tilgjengeligheten, studenttilfanget og eventuelt bedre det faglige innholdet.

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet i samarbeid med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 37

KUNNSKAP OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP SKAL STYRKES I HELSE- OG OMSORGSTJENESTEN

- Kompetanse om vold og overgrep skal inngå i spesialistutdanningen for allmennleger og det vurderes obligatoriske kurs for allmennleger og barneleger.
- Det vurderes å stille krav om at alle som deltar i legevakt skal gjennomføre kurs om vold og overgrep.

Regjeringen har gitt forskning om vold i nære relasjoner et stort løft. Til sammen er det satt av 50 mill. kr til dette formålet over en femårsperiode. Dette er en historisk satsing som vil ha ringvirkninger for alt arbeid mot vold i nære relasjoner i Norge.

Resultatene fra forskningen vil bidra til kunnskap om utvikling over tid og gi grunnlag for iverksettelse av tiltak for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner. To forskningsmiljøer er gitt i oppdrag å gjennomføre programmet, Nasjonalt kunnskaps-senter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

NOVAs program vil omfatte både studier av partner-vold og annen relasjonsvold. Barn og ungdoms utsatthet vil utgjøre en viktig del av programmet. Blant annet skal forskningsmidler fra programmet brukes til en oppfølgingsundersøkelse av *UngVold 2007* – en omfattende ungdomsundersøkelse om vold og overgrep mot barn og unge. NKVTS vil blant annet gjennomføre forskning om vold og overgrep i nære relasjoner i et livsløps- og generasjonsperspektiv, forskning om aktørenes erfaringer med tjenester for forebygging og beskyttelse av utsatte og forskning på behandling av utsatte og utøvere.

I tillegg har Justis- og beredskapsdepartementet tatt initiativ til et treårig forskningsprosjekt om partnerdrap der målsettingen er å identifisere risikofaktorer og utvikle mer treffsikre forebyggende tiltak. Dette forskningsprosjektet ferdigstilles i 2015.

Det er ønskelig å gjennomføre en større omfangsundersøkelse om vold og seksuelle overgrep blant barn og ungdom. I første omgang må det utredes hvordan forskere etisk og forsvarlig bør gå frem når barn skal involveres direkte i forskning på vold og seksuelle overgrep. Det må også utredes hvilke begrensinger som ligger i regelverket med tanke på å kunne innhente informasjon direkte fra mindreårige.

c) Kunnskapen hos helsepersonell for bedre sikring av spor ved overgrep skal bedres. Det vil bli vurdert sertifisering av helsepersonell, som skal utføre klinisk rettsmedisinsk undersøkelse og akkreditering av enhetene der undersøkelsene skal foregå.

d) Det vil bli etablert kompetansenettverk i klinisk rettsmedisin i samarbeid med de institusjonene som i dag ivaretar rettspatologi og klinisk rettsmedisin.

e) Det skal iverksettes kompetansehevingstiltak om traumer rettet mot skole- og studenthelsetjeneste.

Regionsentre for barn og unges psykiske helse (RBUP) og Regionale kunnskapssentre for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU) skal i samarbeid med de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) iverksette kompetansehevingstiltak rettet mot skole- og studenthelsetjenesten om traumer hos barn og unge. I tiltaket omfattes også tjenestens psykososiale arbeid i relasjon til traumatiserte elever og studenter. RVTS skal koordinere dette tiltaket.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 38

STYRKE KOMMUNEANSATTES KOMPETANSE I Å SAMTALE MED BARN

Fylkesmennene organiserer og administrerer kurs for relevante faggrupper i kommunene om å samtale med barn om vold og seksuelle overgrep. De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging har fått i oppdrag å utarbeide undervisningsopplegget. Opplæringsprogrammet er foreslått videreført i 2015.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 39

STYRKE KOMPETANSEN TIL MINORITETS-RÅDGIVERE I SKOLENE I Å SAMTALE MED UNGDOM OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

Det vil legges til rette for at minoritetsrådgivere i skole- ne skal delta i opplæring om å samtale med barn og ungdom om vold og seksuelle overgrep. Fylkesmannen administrerer i dag opplæringsprogram for ulike faggrupper i kommunene.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

VEILEDER FOR BARNEVERNET OM BARN MED FUNKSJONSNEDESETTELSE

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har fått i oppdrag å utarbeide en veileder for å øke barnevernets kompetanse om barn med funksjonsnedsettelser. Formålet med veilederen er å bedre barnevernets forståelse for hva som er det enkelte barns problem. Dette skal bidra til at utsatte barn ikke feildiagnostiseres når de har vært utsatt for seksuelle overgrep. Veilederen skal etter planen være tilgjengelig ved årsskiftet 2014/2015.

KOMPETANSEMILJØER OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) ble etablert i januar 2004. Fem departementer sto bak opprettelsen av senteret. NKVTS sitt formål er å øke kunnskapen og styrke kompetansen om mennesker som har vært utsatt for vold og traumatisk stress. Senteret skal bidra til å forebygge og redusere de helsemessige og sosiale konsekvensene som vold og traumatisk stress kan medføre.

Senteret skal dekke følgende områder som ligger til grunn for opprettelsen av senteret

- Vold i nære relasjoner
- Vold og overgrep mot barn og unge
- Flyktningshelse og tvungen migrasjon
- Stressmestring og kollektive belastningssituasjoner, herunder arbeidet med FN/NATO-veteraner

Senterets hovedoppgaver er å drive forskning, utviklingsarbeid, utdanning, veiledning, rådgivning og formidling innen ovennevnte områder.

I 2007 ble det etablert fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

Formålet med sentrene er å styrke regional kompetanse på volds-, traume- og selvmordsfeltet og bidra til bedre og mer helhetlige tjenester. De regionale ressursentrene bidrar med kompetanseoppbygging i tjenesteapparatet gjennom undervisning, veiledning, konsultasjon og nettverksarbeid på tvers av sektorer, etater og forvaltningsnivåer.

TILTAK 40

KARTLEGGING AV BARNEVERNTILTAK I MINORITETSFAMILIER

Det skal foretas en kartlegging av hjelp som tilbys til familier med minoritetsbakgrunn. Hensikten er å få en bedre forståelse av hvilke tiltak som virker, slik at tiltaksbruken kan målrettes på best mulig måte.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 41

FORSKNING OM HELSE OG KARTLEGGING AV TJENESTER

a) Forskningen ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) om de helsemessige konsekvensene av vold i nære relasjoner skal styrkes. Senteret skal bidra til å spre kunnskap om dette til relevante instanser og tjenester.

b) Kommunale helse- og omsorgstjenesters arbeid med vold i nære relasjoner skal kartlegges for å bedre faktagrunnlaget for hvordan tjenestene forholder seg til vold i nære relasjoner. Det vil bli igangsatt en avgrenset kartlegging av helse- og omsorgstjenestene i kommunene, blant annet fastleger, helsestasjons- og skolehelse-tjenesten og psykisk helsearbeid.

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 42

FORPROSJEKT OM OMFANGSUNDERSØKELSE OM VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN OG UNGDOM

Det er behov for mer kunnskap om omfang av vold og seksuelle overgrep blant barn og ungdom. Gjennom et forprosjekt skal det sikres at slike omfangsundersøkelser skjer på en etisk forsvarlig måte.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 43

MER KUNNSKAP OM TIDLIG INNSATS OG FORELDRESTØTTENDE ARBEID

Det skal utarbeides en kunnskapsstatus om tidlig innsats, med særlig vekt på foreldrestøttende arbeid. Et felles kunnskapsgrunnlag kan bidra til å hjelpe ansatte i tjenestene til å oppdage symptomer på barn i risiko, samt å gi kunnskap om hvilke metoder og tiltak som kan forebygge skjevutvikling og omsorgssvikt.

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

KORTVERSJON AV FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

1 • ALDER 18 ÅR

Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.

2 • INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

3 • TIL BARNETS BESTE

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

4 • STATENS ANSVAR

Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.

5 • FORELDREANSVARET

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

6 • RETT TIL LIV

Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.

7 • NAVN OG STATSBOGERSKAP

Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.

8 • IDENTITET

Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt en slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenopprettelse.

9 • HOLDE FAMILIEN SAMMEN

Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

10 • GJENFORENE FAMILIEN

Søknader om familiegjenforening over landegrenser skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.

11 • ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD

Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.

12 • Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

13 • FÅ OG GI INFORMASJON

Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.

14 • TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIHET

Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om dets rettigheter i slike spørsmål.

15 • ORGANISASJONSFRIHET

Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet.

16 • RETT TIL PRIVATLIV

Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.

17 • MASSEMEDIA

Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, og til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

18 • FORELDREANSVARET

Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også ta hensyn til utearbeidende foreldre.

19 • BESKYTTELSE MOT MISBRUK

Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

20 • BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN

Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

21 • ADOPSJON

Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.

22 • FLYKTNINGEBARN

Barn som søker flyktningsstatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

23 • FUNKSJONSHEMMEDE BARN

Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

24 • HELSE

Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

25 • BARN UNDER OFFENTLIG OMSORG

Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiemiljøet har krav på periodisk vurdering av behandlingen og oppholdet der.

26 • SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27 • LEVESTANDARD

Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

28 • UTDANNING

Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, samt sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

29 • MÅLET MED UTDANNING

Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

30 • MINORITETER OG URBEFOLKNING

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

31 • LEK OG FRITID

Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

32 • BARNEARBEID

Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.

33 • NARKOTIKA

Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetting og produksjon av narkotiske stoffer.

34 • SEKSUELL UTNYTTING

Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttning og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

35 • BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG

Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

36 • ANNEN UTNYTTING

Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttning som på noen måte kan være skadelig for barnets ve og vel.

37 • FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR

Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågripelse og fengsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett

til juridisk og annen egnet bistand og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.

38 • BARN I KRIG

Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.

39 • REHABILITERING OG REINTEGRERING

Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttning, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

40 • BEHANDLING I SAKER OM STRAFF

Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

41 • NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE

Hvis annen nasjonal lovgivning eller folkeretten sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.

42 • KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES

Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

AKTUELLE NETTSTEDER

www.ung.no
www.barneombudet.no
www.klara-klok.no
www.barnevernvakten.no
www.krisepsyk.no
www.ungsinn.uit.no
www.mentalhelseungdom.no
www.116111.no
www.jegvilvite.no
www.atv-stiftelsen.no
www.reform.no
www.tryggbruk.no
www.korspåhalsen.no
www.fug.no/mobbing
www.no.slettmeg.no
www.nettvett.no
www.brukhue.com
www.medietilsynet.no
www.dubestemmer.no
www.minstemme.no
www.barnevakten.no
www.smiso.no
www.lmsso.no
www.fmsso.no
www.noabuse.no
www.incest80057000.no
www.kirkens-ressurscenter.no
www.selvmord.no
www.rodekors.no/tvangsektenskap
www.tvangsektenskap.no
www.nohatespeechmovement.org
www.wikiprevent.no
www.politi.no/politidirektoratet/
www.barnevernet.no
www.nkvts.no
www.rvts.no
www.rbup.no
www.statensbarnehus.no
www.bufdir.no
www.udir.no
www.imdi.no
www.hdir.no
www.ldo.no
www.fhi.no

Utgitt av:
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Publikasjonskode: Q-1226B
Design og layout: Grafisk Form AS
Foto omslag: Colourbox
Trykk: 07 Oslo
11/2014 – opplag 5000